

(Arius (Hjalmar Neiglick), *Lära och lif. Nya Pressen* 102 (16.4.1884), s. 2–3.

Julkaistu uudelleen kokoelmassa *Siveysoppi ja uskonnonopetus. Katsomus-, koulutus- ja kulttuuripoliittinen kiista 1900-luvun alussa*. Toim. Tuukka Tomperi. *Filosofia.fi*, Eurooppalaisen filosofian seura ry, Tampere 2013. <<http://filosofia.fi/siveysoppi>>)

Lära och lif.

Teologisk-filologisk studie

af *Arius*.

Det fordras icke mycken erfarenhet för att man skall ge Talleyrand rätt, då han säger, att människorna fått en tunga icke för att meddela hvarandra sina tankar, utan för att dölja dem. Men om jag påstår, att man har en tunga äfven för att dölj i sina tankar för sig sjelf – hvem ger mig då rätt? Och likväl är det en stor sanning. Hvad menas med ordet “lif“ t ex.? Vill det icke säga att handla, att sjelf göra alla de saker, som man kan låta bli att göra, om man inskränker sig till att “lära“? Är det icke således raka motsatsen till lära?

Jo.

Eller också nej – hur man vill. Den som icke begriper detta nu redan, skall begripa det på stund. Se här beviset.

Tidningarna meddelade, att doktor Carl v. Bergen skall hålla en serie föreläsningar öfver framtidens kristendom. Herr A. M. skref strax en artikel för att meddela läsarene af sitt kära Morgonblad en “kanske onödig“ upplysning. Kristendomen, såväl nutidens som forntidens, upplyser han, är icke lära, utan lif. Låt oss lägga undan den definition på “lif“, som vi nyss tyckte var så lätt att finna och så klar för hvar man, och låt oss för en stund låtsa, som om vi läste Morgonbladet. Det skall kanske icke bli alldeles lönlöst besvär; vi ha utsigt att få höra någonting nytt ivårt ämne: hvad som egentligen bör menas med lif.

Altså: Unbefangenheit meine Herrschaften, hr A. M. talar.

Och hur han talar! Är det icke sant kanske, att de störste kristne, som historien känner och kanske ännu mera de, som historien icke känner, äro stora icke mest för hvad de lärt, utan för hvad de gjort? Är det icke sant, att ingen enda punkt i Luthers hela lära, intet enda af de skarpa ord han sade till de församlade påflige herrarne väcker vår beundran så mycket som denna tappra mening, han slungade ut till allra sist: “hier steh' ich und kann nicht anders!“? Och alla de miljoner ödmjuka små, som tacka religionens trust för att de kunnat härda ut ett långt, olyckligt lif igenom – är det den eller den läran de tacka? Är det icke just ödmjukheten sjelf, som de hemtat ur kristendomen, den ödmjukhet, som går genom deras lif och som gör de bräckligaste

starkare och öfvervinneligare än jordens stora? Och sist Kristus sjelf, som hr A. M. visserligen icke ännu velat kalla inom skranket, står icke berättelsen om hans lif högt öfver alt annat, som evangelierna innehålla? Är det icke en punkt i dessa böcker, som lyser klarare än att någonting i hela mänskligheten kunde ens nalkas den i klarhet – det obeskrifliga ögonblick, då han hängde genomspikad till händer och fötter, med törnen på pannan och en rå soldathop rundtomkring sig, utan att tvifla eller svigta, bedjande, icke om sina plågors slut, utan om förlåtelse för dem som plågade honom?
— — —

Detta är den kristendom hr A. M. hittills känner och som vi alla känna – och nu skall denne föreläsare komma och lära oss en annan kristendom, framtidens, som han behagar kalla den. Hvem är han? Doktor von Bergen. Hvad skall han förkunna? Det måste bli någonting doktrinärt och förnämt. Alldeles – der ha vi det på “affischen“: *kritik och vetenskap!*

Vetenskap och kritik i stället för den kristendom, hvars stora hemlighet är *lifvet*. O, hvarför är du död, Torquemada?!

Vi måste naturligtvis hålla oss till hvad vi känna, för gisspiggar fins ingen borgen. Om hans *lif* veta vi faktiskt ingenting. Tidningarna nu ha visserligen meddelat några data men säga icke dessa data alla detsamma som “Affischen“? Äro de icke data om vetenskap och kritik om och om igen? Der står mycket om studentmöten och tyska universitet, om föredrag och tidningsskrifveri, om böcker och afhandlingar, t. o. m. får man veta, att hans uppträdande är akademiskt. Men jag frågar, står der ett ord om huru han lefvat, om han lidit för sina åsigter eller ens haft tillfälle att lida? Der finnas riktigt nog inströdda några yttranden af honom från olika tider, t. ex. det första, när han ännu var ung student, i ett bref till Georg Brandes (man kunde just gissa, att hans första bref skulle vara till en sådan som Brandes): “i religionen ligger vigten mindre på *hvad* människan tror än på *huru* människan tror. “ Vidare – nej ingenting vidare ännu, förr än vi kommit på det klara med detta.

Det är nästan förargligt. Just tyckte man, att det var så tydligt och klart alt detta, att det var idel lära althop, torr, andefattig lära, icke en droppe lif; och nu dessa två kursiverade ord, som blanda bort en och icke vilja släppa en vidare. Ja – det är klart som dagen: *hvad*, det är läran, läran, som kan vändas och förställas; *huru*, det är *lifvet*, handlingarna, som kunna bestämmas eller icke bestämmas af läran, det är modet att lida för sin lära eller konsten att draga sig ur alla obehagligheter med läran i bröstfickan.

Fördömda små ord! “Hvad“ och “huru“! Tack vare dem, är nu nöjet af vår heliga fasa kapitalt förstördt; det af alldeles ogörligt att skrufva upp sin hänförelse numera. Alla möjliga kalla, triviala tankar lyfta på hufvudet. När alt kommer omkring, är denne doktor von o. s. v. som vill lära oss religion, alls ingen afskyvärd människa? – Han gör sig det omaket att resa hit öfver midt i vintern, på den rallande Express – kanske fordrar hyggligheten att man går och hör på honom i alla fall. Herre Gud! – om altsamman vore ett stort missförstånd, med den fatala “affischen“. Det är kanske icke lära utan just lir – —

Med den bildning hr A. M. eger, vet han naturligtvis hvad som menas med vetenskaplig bibelkritik, och han behöfver ingenting vidare för att vara fullt

orienterad. Han vet, att alla de snillen, som den vetenskapliga bibelkritiken har att visa upp, drifvits till sitt arbete af den tanke, som ligger i ordet *utveckling*, – detta samma ord, ur hvilket bl. a. hans käre fäder Hegel och Snellman kramade ut hela sitt system; han vet, att dessa bibelkritiker ansett religionen i likhet med alla andra “verk af anden“ behöfva utveckling för att icke dö och förvandlas till förpestande lik; han vet vidare, att bibelns faktiska utseende år 1884 icke det minsta motsäger detta, ty han vet, att det för längesedan bevisats, att bibeln sådan den nu ser ut, tillkommit genom hela sekel af tolkningar och kommentarier och okunniga afskrifningar, ja, att det fans en tid, då den kristna läran ännu icke var något system, utan endast spridda delar, blandade i kyrkofaderns hjerna med alla möjliga andra läror, ända från Platon till Philos och Plotini, att desse kyrkofäder utkämpade vilda strider om hvems läroblandning skulle utnämnas till den “enda rätta“ och hvilka andra skulle förkättras och förföljas som absolut falska; han vet ännu, att bibelkritiken ingenting annat är än en sträfvan att så omsorgsfullt som möjligt reda ut hela denna härfva, att rensa bort allt det, som icke har någon rätt att stå i nya testamentet, om det skall heta Kristi lära, och att åt framtidens kristne vinna en skatt, som i årtusenden legat under gruset: de läror som Kristus verkligen lärt, denne Kristus, hvars lif är det heligaste och skönaste, som någon människa lefvat.

Alt detta vet hr A. M., och han vet lika väl som detta – hr A. M. ser, att jag hyser ingen ringa tanke om hans vetande – hvad alla denna forskning vill vinna. Att det är en smula mera än tillfredsställd doktorsfåfånga: en religion, som kan gå framåt utan „lik i laten“, som kan tro utan att förnuftet skriker: galenskap!, som räddar hundratal generationer från att grubbla på en enda kyrkofaders uppfinning, och som ger åt dessa hundrade generationer Kristi egen lära att tänka på i stället, Kristi lära, att publikanen är bättre än fariséen, om publikanen *lefver* rätt, medan fariséen *lär* hvad hans fäder bestämt såsom rätt. Med ett ord – det är *lifvet*, som måste räddas från *lärans* hjernförslappande funder. Det är bibelkritikens mål – och det vet, för att ännu en gång upprepa det, hr A. M. förträffligt.

Likväl skref han sin artikel. Hans hår äro tillräckligt grå för att han icke behöfver misstänkas att skämta med så allvarsamma saker. Men då finnes också endast ett antagande kvar – det är, enligt hr A. M., ändock lifvet och ej läran som bibelkritiken vill åt. Och nu skola vi åter taga fram den definition af hvad som menas med „lif“ vi hade, förr än vi började höra på hr A. M.

Man kan lefva huru som helst, och likväl lära, man kan låta alldeles bli att lära, och likväl lefva; altså, kort om godt: lif är raka motsatsen till lära. Det var vår logik. Hr A. M. har publicerat sin i Morgonbladet; den lyder så här:

Om en tum tages bort från läran, så har det gått en tum in på lifvet, altså: lif är just detsamma som lära.

Större under har man kanske sett eller åtminstone lika stora. Det undret t. ex., som var så stort och viktigt, att det skilde två hela kyrkor: *detta* (som jag förtär vid nattvardsgång) är mjöl och vatten, men *detta* är också Kristi lekamen. Det *är*, det föreställer icke, väl att märka; ty just den skilnaden blef skilnaden mellan två hela kyrkor. Hr A. M. håller icke så hårdt på sin lära (lif) för ro skull; han har den att tacka för en konst, som står så tämligen utan like, han har lärt sig tillämpa transsubstantiationen – ett krångligt ord, hr A.M., som ni måste se till att få

transsubstantieradt – på våra sinnens samtliga vittnesbörd. När en vanlig människa säger lära, tycker han sig helt blygsamt ha sagt: lära. Men hr A. M. – icke utan skäl kallad orakel – gör en trollförått: en transsubstantiationskonst, och i samma ögonblick låter det precis som – lif!

Ger ni mig kanske icke nu rätt, då jag säger, att orden icke blott ha den höga uppgiften att lura andra människor, att de dessutom ha den vida högre uppgiften att lura oss sjelfva.

Silmänkääntäjä, „ögonvändare,“ var ju en lika ansedd som allmän titel bland herr A. M:s förfäder, de forne finnarne. Visserligen har konsten numera gått förlorad inom de flesta slägter; men jag vägar det påståendet, att om hr A. M:s hocus-pocus med lit och lära också icke kommer att förevigas i bibelkritikens annaler, så kan han med så mycket större rätt fordra en minnesvård at etnografen. Ty kan man få en bättre inblick i de forne finnarnes trolldomslif än genom att en dag läsa den sannfärdiga historien om hr A. M:s lif (– eller lära – hur man vill)? Måste det icke bli en efter moderna förhållanden lämpad och följaktligen för moderna sinnen desto tillgängligare bild af ögonvänderiets lika hemliga som nationella konst?

Ett exempel blott. Hr A. M. sitter och läser i sin bibel: bygger edert hus på hälleberget, att det icke må ramla för vinden eller slagregnet, eller sköljas bort af flodens vågor. Vänta ett ögonblick, säger hr A. M. till sina lyssnande trogna: för mig är det en smal sak att vända på det här stället. Så skall det läsas: bygger edert hus till ett korthus, att det må kunna ramla om någon kommer och blåser på det.

Men det är icke nog, att hr A. M. af doktor von Bergen fordrar bevis på att han *lefver*, han skall dessutom *lefva* – gratis. Hr A. M. skrifver härom: „Modig som en – Tusby rusthållare tyckes han frukta hvarken „rep, galge eller guillotinen“, när det gäller att förkunna det nya frälsningsbudskapet och dela ut liffsens ord får intet – ty naturligtvis tager man icke betalt för religiös uppbyggelse. Det hafva hvarken forntidens eller nutidens apostlar gjort.“ (Presterna t. ex., de stackars magra små! Hr A. M. „vänder“ alt fortfarande som en hel trollkarl, och kanske ligger härunder i all hemlighet

2

ännu den vändningen, att presterna icke äro några – apostlar!) Det vare uttydt: hr A. M. har fått nys om att dr Bergen gör likasom alla andra föreläsare (jag vill låta honom slippa att ens i afseende på inkomsterna nämnas i jämförelse med de stackars magra ofvannämde) – tager lifvets nödtorft i utbyte mot sin undervisning. Hr A. M. säger ingenting ännu, ty detta har tills vidare icke varit synligt i „affischen“, men när det kommer dit – dann wird's los gehen!

Det är ansedt som en mild krigsföring att säga till innan man börjar skjuta. Men hr Bergen skulle ha varit mera tjent af att slippa denna mildhet. Ty i de krig, der det skjutes med svafvel, äro också parlamentärerna vanligtvis – ulfvar i fårskinn.

Denna tanke om gratisföredragen är för öfrigt att taga vara på för den, som skall skrifva hr A. M:s ofvanpåpekade biografi. Ty af frukten kännes trädet, och de slägten,

som plöja tegen i Kangasala i en tid, då hr A. M. för länge sedan upphört att både lefva och lära och vända, dessa slägten skola granneligen märka, att för den tanken icke kunnat finnas mer än *en* födelseort i universum: en hjerna, der „lifsens ord“ alltid bodde i samma fack som rusthållaren.

„Den förste“ kallades hr A. M. „Den andre“ har icke låtit vänta på sig; en notis i söndagens blad meddelade, att universitetets rektor vägrat upplåta solennitetssalen för hr Bergens föreläsningar, och man lär väl icke vara altför djerf, om man gissar, att „den tredje“ redan står färdig i kulissen – teologerne. Den heliga treklängen är således färdig.

Det som hittills händt, kan betraktas som stämrepetitioner. Men hvilken samsång det skall bli!